

Olof Palmes statsbesök på Kuba 1975

- vilka faktorer låg bakom besöket och stödet till Castro?

Abstract

1975 besökte Olof Palme med en delegation den kommunistiska diktaturen Kuba där han uttalade sig positivt om landets utveckling. Dessutom betonades vänskapen mellan länderna. Vilka faktorer låg bakom statsministerns agerande? Analysen har utgått från system-, stats- och individnivå, där en addition av dessa tre nivåer lett oss fram till våra resultat.

Vid en analys av Olof Palmes belief systems visar det sig att han blev demokratisk socialist genom sina resor till Nordamerika och Asien, där ett kolonialt förtryck pågick. När Vietnamkriget blossade upp såg Palme ett liknande förtryck från en stor stat mot en liten stat, på samma sätt som USA var mot Kuba, men bortsåg från förtrycket som regimen utövade. Småstatsdoktrins stöd för småstater gav Palme legitimitet att stödja ön och i kombination med den vänstervåg som svepte över västvärlden under 1960- och 1970-talet, blev Kubas kamp en viktig del av den svenska regeringens internationella engagemang.

Nyckelord: Palme, Kuba, småstatsdoktrinen, bistånd, internationell socialism

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	1
1.2 Teori.....	2
1.3 Metod och material	3
2 Resan till Kuba	4
2.1 Kubas samhällsutveckling	5
3 Internationella förklaringar	6
3.1 Småstatsdoktrinen.....	6
3.2 Internationell socialism och demokrati.....	8
3.3 Vietnamkriget som katalysator	9
3.3.1 Bakgrund till kriget.....	9
3.3.2 Sverige, USA och Vietnam.....	10
4 Inrikespolitiska förhållanden	12
4.1 Vänstervågen i Europa.....	12
4.2 Förändringar i riksdagen.....	12
4.3 Parlamentariska förhållanden	13
4.3.1 Motsättningar inom riksdagen angående bistånd till Kuba	14
5 Aktörerna	17
5.1 I centrum – Olof Palme.....	17
5.1.1 Aktören Palme	17
5.2 Aktörer i periferin	21
5.2.1 Pierre Schori	21
5.2.2 Thage G. Peterson.....	22
6 Resultat	24
7 Referenser	28

1 Inledning

Tjugo år efter mordet på Olof Palme på Sveavägen i Stockholm, är den före detta statsministern en kontroversiell och i det närmaste mytomspunnen figur, både i Sverige och i stora delar av världen. Vi upplevde att Palme var ihågkommen för 1) hans kritik mot Vietnamkriget, och 2) efterspelet till hans död 1986. Efter att ha läst ett tal som den dåvarande statsministern höll på Fidel Castros Kuba 1975, väcktes intresset för denna mans mindre omtalade gärningar.

Statsminister Olof Palmes statsbesök på Kuba är i flera sammanhang intressant och vi har försökt förstå omständigheterna inför detta besök. Besöket i sig är sensationellt då det är första gången som en svensk statsminister genomför ett statsbesök i Latinamerika. Vidare är det av intresse att Sverige som en neutral liberal europeisk demokrati upprättar relationer samt hyllar den politiska utveckling som pågick i kommuniststaten Kuba.

1.1 Syfte och frågeställning

Vi är intresserade av vad den svenska regeringen hade för syfte och varför man genomförde ett statsbesök på Kuba. Vid detta tillfälle hyllade man mer än ifrågasatte den politiska verklighet som fanns i landet, som t.ex. innefattade politiska fångar. Vilka faktorer spelade roll för denna positiva inställning gentemot Kuba? Vårt syfte med arbetet är att hitta de grunder som delegationen med Olof Palme i spetsen, hade för att åka till Kuba. Arbetet kommer att bestå av tolkningar av hur den utrikespolitiska situationen såg ut för Sverige, samt försöka urskilja nyckelpersoner i sammanhanget. Dessa aktörers ageranden och personliga åsikter anser vi är av stor relevans för inställningen gentemot Kuba. Detta tillvägagångssätt bidrar till att det kan bli svårt att få fram ett objektiva resultat. Bakgrunden till resan har givetvis inte ett enkelt svar utan vi är medvetna om att man måste analysera på flera olika nivåer och utifrån varje nivå försöka ge klarhet till varför man genomförde ett statsbesök på Kuba.

Vår frågeställning är följande:

Vilka faktorer låg bakom att Olof Palme sommaren 1975 besökte Kuba och uttryckte sig positivt till Castros styre?

1.2 Teori

Då vårt problemområde innefattar flera aktörer, där deras engagemang i olika utrikespolitiska frågor spelar roll, framstår problemet som komplext och man måste se orsakerna bakom resans genomförande i flera perspektiv. För att förklara detta på ett effektivt sätt ämnar vi använda den uppdelning och kategorisering som Holsti utvecklat (Holsti 1995:17). De nivåer som delas upp för att analyseras enskilt, börjar på *systemnivå*, där man förklarar hur maktförhållandet är i världen, vilket bidrar till koalitioner, men även motsättningar. Systemnivån förklarar inte förhållanden inom en stat utan ser stater endast som olika komponenter. I vår systemdel har vi bl.a. lyft fram den svenska synen på stora och små stater samt en internationell organisation, Socialistinternationalen. Analys inom en stat genomförs på *statsnivå*, där man förklarar förhållanden inom staten. Till sist fokuserar man på olika aktörer och ser på hur deras ageranden och inflytande har en påverkan både nationellt och internationellt. Vi anser att analyser på dessa tre olika nivåer, åstadkommer tillsammans en pålitlig uppfattning om bakgrunderna till statsbesöket på Kuba 1975.

Bland aktörer är vi främst intresserade av Olof Palme, hans personliga åsikter och drivkrafter inom politiken och ämnar klargöra de faktorer som eventuellt påverkade honom som politiker. Därför vill vi dessutom kartlägga Palmes *belief system*. Vi har valt att använda Jervis teorier om en aktörs 'beliefs' (Rosati 2000:63). Jervis anser att de händelser som påverkar en individs beliefs mest är följande;

- Förstagångsupplevelser
- Tidiga erfarenheter, både personliga och inom karriären
- 'Generational effects'
- Stora händelser

Vår tes är att andra faktorer än rent demokratiframjande spelade in i besöket, och att den roll som Palme spelade "tvingade" honom att även tolerera diktaturer.

Uppsatsens disposition inleds med en redogörelse över statsbesöket och staten Kubas utveckling i demokratiframjande avseenden. Detta utgör grunden för arbetet, men är i sig inte viktigare än att vi förklarar kortfattat vad besöket ledde fram till samt hur Kuba styrdes under den aktuella tiden. Därefter behandlar vi de tre olika nivåerna i följande ordning systemnivå, statsnivå och aktörsnivå. Vi väljer att gå från den allmänna systemnivån till den mer detaljerade aktörsnivån i tron om att detta är det lättaste sättet att gå tillväga för att besvara vår frågeställning.

Vid analysen av Palmes beliefs har vi avgränsat tidsrymden och bestämt oss för att söka efter händelser o.d. som ägde rum innan Palme blev minister, pga. att vi tror att hans ställningstaganden i stort sätt är de samma från och med denna tidpunkt. Utöver Palme kommer vi att ta upp andra aktörer som hade en betydande roll i sammanhanget.

Uppsatsen avslutas med en resultat- och diskussionsdel där uppsatsen sammanfattas och slutsatser presenteras.

1.3 Metod och material

Vår studie kommer att vara i förklarande form där vi tolkar globala skeenden och olika samtida aktörers beteenden. Vi använder oss av Holsits och Jervis teorier för att försöka förklara regeringens hållning gentemot Kuba 1975.

I det initiala skedet har vi inte någon större kunskap inom området och kommer därför till en början att utföra kumulativ forskning gällande bl.a. utvecklingen på Kuba, Sveriges roll på den internationella arenan, maktförhållandet i riksdagen och framförallt centrala faktorer som utgör Palmes beliefs.

Den forskning som har bedrivits inom detta område är knapphändig. Vi har inte funnit något enskilt arbete som belyser Sveriges relationer till Kuba på samtliga tre nivåer. Det finns dock forskning om Sveriges generella utrikespolitik under denna period (1960-1975). Större avhandlingar inom området har snarlika syften, såsom Jernecks, vilken redovisar Sveriges hållning gentemot USA under Vietnamkriget och som resulterade i flera viktiga slutsatser. Andra forskare som vi har funnit värdefulla i sammanhanget är Bjereld och Demker, vars forskning har kartlagt Sveriges agerande inom utrikesfrågor. Vi ämnar operationalisera arbetet genom att fokusera på småstatsdoktrinen, Palmes syn på global socialism, den inrikespolitiska biståndsdebatten, samt Palmes belief system.

Vårt material är av olika slag. Våra primära källor utgörs bl.a. av en utvärdering utförd av SIDA, vilken behandlar Sveriges bistånd till Kuba under 1970-talet. Vidare använder vi oss av regeringens propositioner samt motioner från olika riksdagspartier för att analysera hur det förhöll sig i riksdagen gällande Sveriges relation till Kuba. Ovan nämnda vetenskapliga studier som Jerneck har utfört gällande Sveriges relation till USA är central i vårt arbete. Större delen av materialet är sekundärmaterial i form av biografier där personer skildrar hur deras uppfattning var om Olof Palme. Vissa författare var medarbetare med nära band till Palme, såsom Pierre Schori och Thage G. Peterson, vilka gör att materialet kan bli partiskt. Annat sekundärmaterial kommer från Timbro, näringslivets tankesmedja, där Per Ahlmark kritiserar socialdemokratins syn på andras länder under 1970-talet, däribland Kuba och Kambodja. Dessutom utgör bl.a. Bertil Östergrens biografi, vilken är kritisk till Palmes politiska ageranden, en motpart för att få en hög validitet om Palmes 'beliefs'.

2 Resan till Kuba

Sexton år efter det kommunistiska maktövertagandet på Kuba, besökte den svenske statsministern Olof Palme, i slutet av sin andra mandatperiod, landet. Besöket på Kuba var en del i en längre resa till Mexico och Venezuela. Med sig hade han en delegation svenska ministrar och tjänstemän. Palmes besök är anmärkningsvärt av två anledningar: dels det faktum att det är det första officiella besöket i Latinamerika av en svensk statsminister, dels de välvilliga ord som statsministern yttrade vid ett massmöte Santiago de Cuba den 29 juni 1975. Flankerad av den kubanske ledaren Fidel Castro sa Olof Palme bland annat:

”Kära vänner, jag kan försäkra er att en växande svensk opinion med intresse och sympati följer denna strävan efter interamerikansk solidaritet och oberoende. Det är en utveckling som borde välkomnas i alla länder, inte motarbetas. Ty så länge orättvisor, utsugning och misär råder kan ingen verklig fred och avspänning i världen uppnås. Får jag avsluta med att tacka för detta tillfälle att tala till Er, tillsammans med Fidel Castro, på denna historiska plats.

Leve vänskapen mellan Sverige och Kuba! Leve solidariteten! Leve det självständiga och oberoende Kuba!” (Cuba Nuestra 2000)

I huvudstaden Havanna förde Palme och Castro dagen därpå långa samtal och presenterade slutligen en gemensam kommuniké där man bland annat kan läsa att diskussionerna präglats ”åsiktsöverensstämmelser” i de frågor som behandlats, att båda länderna skulle verka för ”fred och säkerhet i världen”. Trots det förtryck som fanns på Kuba redogjorde Palme för sin syn på landet och dess roll som förebild för liknande stater, med orden:

”Varken terror, tortyr eller det oupphörliga förtrycket kan slå ned krav på frihet, social rättvisa och nationellt oberoende. Så var det på Kuba igår. Så är det i Vietnam och Portugal idag. Så blir det i Chile imorgon! Ty förtryckarna bär inom sig fröet till sin egen förstörelse.” (Cuba Nuestra)

Innan den svenska delegation återvände till Sverige passade Palme även på att tacka sin kubanske värd för de ”bevis på tillgivenhet och vänskap” som han mottagit under resan (Ahlmark 2003:159).

2.1 Kubas samhällsutveckling

1959 störtade kubanska revolutionärer under ledning av Fidel Castro den sittande presidenten Fulgencio Batista och hans regering. Landet omvandlades radikalt från ett land nära allierat med grannen USA, till en kommunistisk diktatur med Castro som ledare. Omgående agerade den amerikanska regeringen, som den ena sidan i den bipolära maktkampen, och satte Kuba i en ekonomisk blockad. Handelsembargot har pågått sedan 1961 (Schori 1992:341). Det kommunistiska partiet hade Sovjetunionen som förebild i de flesta aspekter, där synen på t.ex. det folkliga inflytandet och mänskliga rättigheter kan nämnas som lika.

Åren efter revolutionen förbättrades samhällsutvecklingen i vissa avseenden. Till exempel stod Partiet för förverkligandet av rättigheter till arbete, mat och bostad, även om utvecklingen för arbetsmöjligheter tedde sig kostsam¹. Enligt människorättsorganisationen Human Rights Watch är Kuba en odemokratisk stat som under Castros ledning konsekvent förtryckt oliktankande och kränker, flera av medborgarnas grundläggande rättigheter². Detta är även bekräftat i en rapport från SIDA, som bland annat förklarar samhällsidealen på Kuba. Rättigheter såsom yttrandefrihet, pressfrihet och mötesfrihet respekteras inte (Human Rights Watch). Partiet är det enda politiska parti som får finnas, trots att 2 % av befolkningen var medlemmar i partiet. Det råder förbud mot att etablera fria föreningar och det erhålls ingen strejkrätt. Kubanska myndigheter har låtit fängsla politiska fångar, s.k. ”kontrarerevolutionärer”. Myndigheter har rätt att omhänderta personer i ”farligt tillstånd”. Denna grupp innehåller bl.a. ”personer som utövar socialt förkastliga laster” däribland homosexuella samt personer med ”antisocialt beteende”. Den sistnämnda gruppen, innefattar personer som ”med våld hotar eller stör den sociala samlevnaden, är likgiltiga inför andras rättigheter eller stör samhällsordningen” (Sandberg 1982: 17).

Med dessa exempel anser vi att staten Kuba under åren 1970-1980, inte var en stat som respekterar de demokratiideal som Sverige stod för.

¹ Efter revolutionen 1959 reducerades arbetslösheten kraftigt och det kommunistiska partiet hade som huvudmål att skapa arbete till hela befolkningen. Utvecklingen bidrog till att konstgjorda arbeten skapades, vilket påverkade de personer med längre anställning genom att deras löner sjönk. (Sandberg 1982:17).

² Amnesty International menar att dissidenter systematiskt förtrycks av den kommunistiska ledningen. Landet tillämpar fortfarande dödsstraff (Amnesty International).

3 Internationella förklaringar

I och med Olof Palmes nya roll som statsminister inleddes en ny era i svensk utrikespolitik. Den nye statsministern omdefinierade vissa centrala begrepp i den svenska efterkrigspolitiken och gav Sverige en tydlig profil i internationella frågor. I detta kapitel ämnar vi lyfta fram de internationella aspekter som formade statsministerns syn på omvärlden och indirekt möjliggjorde för resan till Kuba 1975.

På den internationella nivån har vi valt att lyfta fram tre huvudförklaringar till Palmes agerande: småstatsdoktrinen, den internationella socialismen, samt Vietnamkriget. Samtliga tre faktorer är nära länkade med varandra, men förtjänar likväl att diskuteras var för sig.

3.1 Småstatsdoktrinen

Sveriges roll i den bipolära världsordningen var länge den av ett relativt passivt slag. På intet sätt kan den svenska utrikespolitiken någon gång påstås ha varit helt neutral eller ens önskat vara det. Likväl kan man under decennierna närmast efter andra världskriget se två olika linjer inom svensk utrikespolitik: Undénlinjen och Palmélinjen.

Östen Undén var socialdemokratisk utrikesminister under två perioder, först 1924-1926 och senare även 1945-1962 (Thullberg, 2006). Bjereld presenterar ett diagram som visar inom vilket område (folkrätt, ideologi/moral, säkerhet, mänskliga rättigheter) den svenska kritiken i utrikesfrågor hade sin tyngdpunkt. Under den första perioden efter andra världskriget, 1947-1965, var folkrätten den tyngsta komponenten och stod för nära hälften av den svenska kritiken (Bjereld 1992:66). Även om Undén var en väktare av folkrätten framstår han i jämförelse med Olof Palmes ”arvtagargeneration” som ”försiktig, balanserad och måttfull” (Huldt & Misgeld 1990:71). Undén insåg de små staternas utsatta läge under det Kalla kriget, men undrade likväl ”vem [som] givit Sverige rätten att framträda som moralens väktare gentemot andra stater?” (Nilsson 1991:10). Denna undénska hållning hade starkt stöd inrikes och även dåvarande statsminister Tage Erlander förutspådde nöjt att denna hållning sannolikt skulle bestå (Huldt & Misgeld 1990:117).

Men i och med Olof Palme och hans socialdemokratiska generationskamraters successiva maktövertagande kom uttolkningen av synen på småstater och neutraliteten, att ändras radikalt. Sven O Andersson menar att det inom det

socialdemokratiska arbetarpartiet (SAP) under andra halvan av 1960-talet skedde en ”rörelse i rörelsen”. Officiellt skedde det ingen kursändring, men ledde i praktiken fram till en medvetandeprocess med Vietnamkriget som katalysator (Huldt & Misgeld 1991:97). Detta krig kommer att behandlas senare i uppsatsen. I diagrammet över den svenska utrikeskritiken sker en tydlig förändring under den tid då Palme blir den viktigaste aktören inom utrikespolitiska frågor. Folkrättskritiken går mellan 1966-1976 tillbaka till förmån för en kritik baserad på ideologi/moral (Bjereld 1992:67).

Huruvida Palme personligen hade som mål att omvärdera partiets hållning i utrikespolitiska frågor är emellertid inte givet. Då Sverige radikaliserades kan svängningen inom SAP te sig som oundviklig. Men oavsett hur medvetet Palme ändrade partiets utrikespolitik så skedde det likväl. Palmes avgörande roll i denna omsvängning, tack vare hans starka inflytande i partiet³, gav honom en nyckelroll. Jan Eliasson, nära medarbetare till Palme och under början av 1970-talet anställd på svenska ambassaden i Washington, menar att statsministern strävade efter att ”internationalisera Sverige” och att denna internationalisering medförde ett ansvar globalt (Åsard 2002:177). En tydlig skillnad från Undén, med andra ord. Synen på Sveriges roll i världen vändes till något nytt; istället för att neutraliteten och småstatsdoktrinen skulle uppfattas som att Sverige är passivt, skulle detta istället ge landet utrymme att agera på ett motsatt sätt. Närheten till en av världens supermakter, Sovjetunionen, var en viktig del i trovärdigheten för den svenska småstatsdoktrinen. Då Sverige under Palmes tid som statsminister hade ambitionen att vara en förebild för underutvecklade, primärt små, stater, menar Ann-Sofie Nilsson att hotbilden från en supermakt gav den svenska regeringen legitimitet som värnare av små staters oberoende gentemot supermakterna. Även om socialdemokraterna värnade om i princip alla småstater som på ett eller annat sätt utsattes för påtryckningar från en supermakt, USA och/eller Sovjetunionen, ansågs flerparten av de fattiga länderna i Syd vara mer utsatta än andra stater och således i större behov av stöd (Nilsson 1994:21).

Principen för den svenska regeringen under Palmes första mandatperioder var att man gav stöd till den svagare parten i en konflikt. Palme ansåg att det i flera avseenden var oväsentligt om USA eller Sovjetunionen var demokratier eller diktaturer, eftersom de i slutändan agerade just som supermakter med vissa specifika intressen, och inte utifrån ett visst statsskick (Jerneck 1987:27). Med andra ord, de gemensamma nämnarna mellan Sverige och andra småstater var landets storlek och till viss del dess geografiska närhet till en supermakt. Genom att förstärka dessa band mellan småstaterna eftersträvade den socialdemokratiska regeringen ett starkare försvar för små staters territoriella rätt och oberoende gentemot större och starkare aktörer globalt. (Nilsson 1994:25)

³ Palme blev riksdagsledamot 1958. Mellan 1965-1967 var han kommunikationsminister och 1967-1969 utbildningsminister (Arbetarrörelsens arkiv).

3.2 Internationell socialism och demokrati

Utrikespolitiken under Palmes första år som statsminister (1969-1976) var emellertid mer komplex än vad som behandlats ovan. Underutvecklade mindre stater, som utsattes för starka påtryckningar från en supermakt. Ländernas demokratiska utveckling, var av sekundär karaktär, om den ens ansågs väsentlig (Ahlmark 1997:186).

Genom Arbetarrörelsens arkiv har vi tagit del av Palmes originalmanus från Första maj-talet i Stockholm och Sundbyberg 1976, visserligen ett år efter besöket på Kuba, men likväl av hög relevans för att kartlägga regeringens syn på den internationella socialismen vid 1970-talets mitt. I sitt tal gratulerar Palme Portugal till landets ”första fria parlamentsval” och fortsätter; ”Vi sänder en hälsning till Mario Soarés och socialistpartiet [...] som nu för vidare kravet på demokrati och socialism” (Arbetarrörelsens arkiv). Demokrati och socialism i förening, med andra ord. När det å andra sidan gällde småstater som kunde betecknas som ”högerregimer” var kritiken desto hårdare. Diktaturerna i Chile, Grekland och Portugal fick alla utstå för hård kritik från den svenske statsministern⁴. Då den demokratiskt valde socialisten Salvador Allende avsattes i en militärkupp 1973, ströp Sverige biståndet till Chile och återupptog det inte förrän 1990/1991, när Augusto Pinochet inte längre var diktator. Däremot flerdubblade man Kubas bistånd under samma tid (Karlsson & Magnusson 1992:95). Det svenska biståndet och den inrikespolitiska debatten behandlas ingående i nästa kapitel.

Varför gjorde Palme och hans regering skillnad på socialistiska diktaturer och ”icke-socialistiska”? Hur kommer det sig att Castros Kuba sågs med andra ögon än exempelvis Pinochets Chile? För att finna svaret på dessa frågeställningar är en förförståelse för den internationella socialismen ur svensk synpunkt under den aktuella tiden en viktig komponent.

En självklar del av SAP:s syn på internationella förhållanden under 1950, 60- och 70-talen, var ett aktivt deltagande i den Socialistiska internationalen, SI. Som internationellt samarbetsorgan för socialdemokratiska, socialistiska och arbetarpartier var Socialistinternationalen ett viktigt instrument för att Palme skulle lyckas med sina ambitioner som internationell aktör. Den nuvarande Internationalen, som grundades 1951, förkastade såväl kapitalismen som det kommunistiska systemet och förespråkade den ”demokratiska socialismen” (Gustavsson, 2006). Ett av de primära målen med Internationalen var att så långt som möjligt få de politiska attityderna bland medlemspartierna att överensstämma med varandra och i sin tur harmonisera dessa med socialistiska och socialdemokratiska partier i Tredje världen. Viktigt att ha i åtanke när man diskuterar SI vid den här tiden, dvs. 1950- och 1960-tal, är att organisationen på intet sätt var välvilligt inställd till kommunism eller Sovjetunionen.

⁴ Allra hårdast mot diktaturregimerna var troligen ordalagen mot Francos Spanien som Palme i samband med en avrättning av fem baskiska nationalister kallade för ”dessa satans mördare” (Peterson 2002:396)

Organisationen var tydligt pro-väst och i det närmaste anti-kommunistisk. Däremot betonades redan från starten i SI:s program att den är anti-kolonialistisk, anti-imperialistisk och anti-kapitalistisk (Nilsson 1994:95). Här kunde Palme finna stöd för sitt småstatsdoktrinänkande och en socialistisk samhörighetstanke. Under första delen av 1970-talet förändrades organisationens innehåll radikalt. Österrikaren Bruno Kreisky, västtysken Willy Brandt, och Olof Palme utgjorde den trojka som var avgörande för Internationalens omsvängning till vänster. Tydligast visade sig denna nyorientering 1976 då kravet på att partierna skulle vara demokratiska och socialistiska, övergick till att ”socialistiskt orienterade” partier också kunde tillåtas (ibid:101). Detta, i kombination med fler influenser från Tredje världen och inte minst Latinamerika, ledde till att rörelser och partier som i Socialistinternationalens tidigare form inte kvalificerat sig som demokratiskt trovärdiga, nu fick stöd av organisationen.⁵ Något kubanskt parti var inte, och är inte heller idag, medlem av SI (Socialistinternationalens hemsida). Att således påstå att SI direkt stödde Castros parti vore felaktigt, men organisationens omvandling och vidgade syn på socialism som inte nödvändigtvis innebar demokrati, förenklade möjligheten till ett närmande från Palmes sida gentemot Castro.

3.3 Vietnamkriget som katalysator

För att förklara Palmes och den svenska regeringens syn på omvärlden och ställningstagandet för Kuba, är Vietnamkriget en ofrånkomlig del av denna kartläggning. 1975, då kriget nyligen avslutats, sade Palme i FN:s generalförsamling att ”vår syn på dagens värld har i mycket präglats av Vietnams folk. [...] Deras legendariska kamp är en symbol för att folkens vilja bestämmer historiens gång” (Bjereld 1992:49). Först presenteras en kortfattad genomgång av kriget och därefter redogörs den svenska regeringens hållning under primärt krigets slutfas.

3.3.1 Bakgrund till kriget

Innan Sveriges inställning i Vietnamfrågan utvecklas, är en kortfattad redogörelse för Vietnamkriget ofrånkomlig. Efter Indokina-krigets avslutande 1954 blev den lilla staten Vietnam självständig och delades i en kommunistisk del i norr, och en USA-vänlig del i söder (Eliasson, 2006). Då fransmännens krig i Indokina nådde sin kulmen kring 1945 betraktades kriget av den amerikanske presidenten Harry S Truman som ett kolonialkrig som inte berörde USA. 1948 ändrades emellertid

⁵ Efter valnederlaget 1976 var Olof Palme Socialistinternationalens vicepresident, under Willy Brandts ledning. Internationalen i dess nya form ansågs av SAP symbolisera partiets övertag i internationella frågor gentemot de ”mer oerfarna borgerliga partierna” (Nilsson 1994:95)

hållningen, vilket hade flera orsaker: kriserna i Berlin, Grekland, och Tjeckoslovakien ökade spänningen, och splittringen mellan USA och Västeuropa å ena sidan, och Sovjetunionen och Östeuropa å andra, blev djupare. Truman valde att applicera kampen mellan ”den fria världen” och kommunismen inte bara på Europa, utan även på andra konflikter, däribland den i Indokina. (Stoessinger 2005:89) 1956 inställdes de planerade valen i Sydvietnam då Ngo Dinh Diem riskerade att förlora och ett gerillakrig, innehållande grupper stödda av Nordvietnam som 1960 gick samman till FNL, utbröt. Då man fruktade att hela Vietnam skulle bli kommunistiskt valde den amerikanske regimen att stödja Diem både materiellt och med militär expertis. 1963 störtades Diem och de försök att efterträda honom var mer eller mindre misslyckade, vilket ökade behovet av ett utökat amerikanskt stöd. Åren därefter skedde bombningar i Nordvietnam, något som blivit möjligt genom att presidenten Lyndon B. Johnson använt en händelse mellan amerikanska jagare och nordvietnamesiska torpedbåtar för att få fria händer att agera, vilket den amerikanska kongressen mycket riktigt gav honom. Kriget eskalerade sedan under 1960-talet, med Têt-offensiven 1968 som en av de blodigaste incidenterna under kriget, och USA:s krig intensifierades under några tidpunkter på 1970-talet, däribland julbombningarna 1972. Året därpå beslutade den amerikanska kongressen om ett slut på all inblandning i konflikten och hela Vietnam blev omgäende kommunistiskt (Eliasson, 2006).

3.3.2 Sverige, USA och Vietnam

Under den radikaliserings som skedde i västvärlden under 1960-talets slut hamnade Sverige i en position där småstatsdoktrinen ställdes på sin spets. Vietnamkriget blev den katalysator där Olof Palme valde att hårt kritisera den amerikanska supermakten och samtidigt försvara Vietnams oberoende och rätt till självbestämmande. Vi menar att den svenske statsministerns agerande i konflikten var avgörande för att Kubaresan ens skulle komma till stånd. Agerandet under 1968-1975 ledde till ett ökat självförtroende på den internationella arenan för den svenska utrikespolitiken, och gav Palme ett utökat spelutrymme, både gentemot supermakterna som mot småstaterna.

Den svenska hållningen utgick från småstatsdoktrinen och synen på supermaktens agerande. Jerneck delar upp den svenska Vietnamkritiken i fem delar:

- 1) USA:s val av medel för att lösa konflikten
- 2) USA:s val av bundsförvanter
- 3) Vietnams självbestämmanderätt
- 4) Amerikanernas mål i konflikten
- 5) Det amerikanska säkerhetstänkandet (Jerneck 1983:27)

Eftersom supermakterna och deras agerande per automatik är en ofrånkomlig del av småstatsdoktrinen, kan samtliga punkter sägas tillhöra samma grupp, men det är enbart den tredje punkten som uttalat nämner Vietnam. Denna punkt är tillika själva kärnan i den svenska hållningen i frågan.

Palme hade redan 1965 i sitt "Gävletal" kommenterat kriget, men det var under senare delen av årtiondet som kritiken intensifierades och riktades direkt mot USA. Regeringen meddelade i en utrikespolitisk deklaration 1968 att "den amerikanska politiken inte går att förena med våra värderingar" (Bjereld 1992:49). Den svenska kritiken ökade därefter, undantaget 1969, för att nå sin kulmen 1972. Efter de omfattande amerikanska bombningar, till följd av en markoffensiv från FNL, blev Palmes retorik vassare än tidigare. Efter statsministerns berömda jultal 1972⁶ valde den amerikanska regeringen att inte skicka tillbaka sin ambassadör efter julhelgen. Först 1974 återupptogs diplomatiska relationer mellan Sverige och USA. I samband med fredsförhandlingarna i Paris 1973 minskade successivt den svenska kritiken av USA:s politik i Indokina, men landet hade efter konflikten erhållit en i sammanhanget central position på det internationella planet, kanske främst för den Tredje världen. Kampen för den nordvietnamesiska befrielseströrelsen, som i det närmaste av Palme betraktades som en del i avkoloniseringsprocessen i ett krig som i förlängningen var ett kolonialkrig, gav den svenske ledaren ett erkännande hos många även utanför Sveriges och Europas gränser.

⁶ I talet jämförde Olof Palme de amerikanska bombningarna av Hanoi med förbrytelser tidigare under seklet, däribland Treblinka. Bombningarna betecknades vidare som "tortyr" och "illdåd". (Bjereld 1992:126)

4 Inrikespolitiska förhållanden

För att gå ner i detaljskalan och lämna de internationella aspekterna, är det av intresse att analysera och ge en bild av hur förutsättningarna såg ut nationellt. Omständigheter inom landet påverkade statsminister Palmes möjligheter att agera och det är därför av intresse att klargöra dessa. Vidare förklaras diskussionen kring utrikespolitiska frågor hos regeringen samt hos riksdagen. Slutligen behandlas de inrikespolitiska förhållanden i samband med biståndspolitiken, hur ståndpunkterna skiljde sig mellan partierna angående biståndet till Kuba.

4.1 Vänstervågen i Europa

Omständigheterna i den svenska politiken i slutet på 1960-talet och större delen av 1970-talet var i mångt och mycket påverkad av vad som hände i Europa. Studentrevolten i Paris 1968 spred sig snabbt i hela västvärlden och människor demonstrerade och visade sitt missnöje för auktoriteterna. Studenter och arbetare yrkade för större frihet för individen och mindre social kontroll på arbetsplats och i privatlivet (Hadenius 2003:143). Vietnamkriget sågs som en intervention som saknade rättsliga grunder och man förde aktiva demonstrationer mot USA:s agerande i helhet. Händelserna i Tjeckoslovakien, där Warszawapakten invaderade Prag 1968 pga. de liberala tendenser som växte fram i landet och hotade kommuniststyret, visade öststaternas fortsatta hårda linje att garantera kommunismens maktposition.

Åsikterna som rådde i Sverige var liknande de som rådde i övriga Europa. Maoism och trotskism var starka vänsterrörelser och kulturrevolutionen i Kina, Vietnamkriget och avkoloniseringsprocessen var händelser som förstärkte dessa rörelser. Det rådde inget utbrett samarbete mellan de olika vänsterpolitiska fraktionerna, utan man anklagade varandra även om den överhängande ideologin var likartad. Därmed bidrog inte vänstervågen till en förändring i riksdagen utan hade mer effekten av högre prioritering av de sakområden som vänsterfraktionerna hade på sin agenda (Larsson, 2006).

4.2 Förändringar i riksdagen

1971 förändrades de konstitutionella förhållanden i riksdagen och tvåkammaren omvandlades till en enkammare. Detta bidrog till att ärenden inte blev lika svårgenomförliga som tidigare utan kunde behandlas effektivare. Vid reformen

fortsatte man att ha 350 ledamöter i riksdagen. Vid riksdagsvalet 1973 blev att hälften av rösterna gick till båda blocken. Detta resulterade i vissa komplikationer vid röstningar och vid flera tillfällen fick man använda lottning som lösning (Statistiska centralbyrån).

4.3 Parlamentariska förhållanden

Till skillnad från inrikesfrågor saknar riksdagen lagstiftning när det handlar om utrikespolitiska frågor. Denna maktbas som riksdagen har gällande nationella ärenden, existerar inte när det är fråga om internationella ärenden. Den organisation som skulle tänkas vara närmast genomförandet av en sådan global lagstiftning, skulle vara Förenta Nationerna. Detta försök att få en överstatlig lagstiftning där FN-staterna var tvungna att underkasta sig, lyckades emellertid inte fullt ut pga. vetorätten och stormakternas motvilja att samarbeta.

Utrikespolitiska frågor tar primärt regeringen hand om. Detta pga. att många av de fall som tas upp internationellt handlar om säkerhet. I de allra flesta fall är dessa förhandlingar stater emellan, och förknippas med sekretess (Bjereld & Demker 1995:92). Ju färre parter som är inblandade i en förhandling desto säkrare är det att en förhandling går i rätt riktning. Därmed är det svårt för riksdagen och enskilda riksdagsledamöter att få full insyn i utrikespolitiska frågor och skaffa sig en uppfattning om vad som sker. De områden som riksdagen har inflytande över är i princip internationella avtal och budgetfrågor (ibid:23).

Trots att många utrikesfrågor och kontakter går direkt till regeringen samt att det är regeringen som har beslutsmakten, instiftade riksdagen 1971 ett organ för utrikesfrågor, utrikesutskottet, där ledamöterna är valda av riksdagen. Utskottet arbetar med frågor såsom diplomati (allmänt), handel, bistånd, mänskliga rättigheter, vapenexport och säkerhetspolitik.

Avkoloniseringen ledde till grundandet av nya stater, vilket gav både positiva och negativa effekter. Det var nu som Sverige kunde föra en mer aktiv utrikespolitik, med Tredje världen som arena. Man bidrog med bistånd till att bland annat främja demokratin och folkrätten. Riksdagen har kontroll över Sveriges budget, såväl nationella kapitalsatsningar som internationella. Genom denna kontroll har riksdagen ett visst inflytande i utrikesfrågor. Det är regeringen som styr större delen av kontakten med andra stater och det är regeringen som har möjligheten att starta projekt internationellt.

Hur mycket berörde man internationella frågor i riksdagen/utrikesutskottet under den aktuella tiden, dvs. åren innan resan till Kuba 1975? Om man ska utgå från tryckta motioner, kan man generellt säga att det internationella intresset inte var särskilt högt vid tiden efter andra världskriget. Men en bit in på 1960-talet kulminerade intresset för att därefter avta något från 1974 och framåt. Vid tiden 1964-1973 var det i första hand närområdet runt Sverige som ansågs relevant och

det skrevs flest motioner om händelser som skedde i Europa, EEC och Sovjetunionen. Därefter var Vietnam angeläget i riksdagen och var det land som det skrevs flest motioner om.⁷ I förhållande till 23 motioner som explicit handlade om Vietnam, skrevs det 3 motioner om Kuba och 2 motioner om Latinamerika. Samtliga utgivna motioner mellan 1964-1973 som handlade om Latinamerika och Kuba skrevs av SAP (ibid:92).

Vilken inriktning hade de olika motionerna mellan 1964-1973? Motionerna visade sig främst gälla bistånd och internationell solidaritet, följt av handelsfrågor och frågor om säkerhetspolitik. SAP, det parti som skrev flest motioner om utrikesfrågor under denna tid, visade även störst engagemang när det handlade om internationell solidaritet. Efter SAP var folkpartiet det parti som i förhållande till övriga partier engagerade sig mest i utrikespolitik, uppskattat utifrån tryckta motioner. Folkpartiet prioriterade nästan uteslutande frågor om bistånd och internationell solidaritet. När biståndet var det huvudsakliga medlet för Sverige relationer till andra småstater, undrar man hur diskussionen gällande biståndskapitalet gick mellan de olika partierna. Vilka var de stora riktlinjerna inom biståndspolitikerna och hur skiljde sig åsikterna i riksdagen?

4.3.1 Motsättningar inom riksdagen angående bistånd till Kuba

Sverige inledde biståndssatsningar i flera olika länder och etablerade flera bilaterala biståndsinsatser, däribland med staten Kuba⁸. Det som var gemensamt med dessa mottagarländer i Tredje världen var att Sverige ansåg att staternas tillstånd var i akut behov av bistånd, i form av både krediter och humanitär hjälp. Dessa grundkriterier är undantaget Kuba vid inrättandet av ett utvecklingssamarbete mellan Sverige och Kuba 1969, som pågick fram till år 1980. Mer om agerandet och reaktioner angående biståndet till Kuba förklaras senare. Vilka åsikter hade riksdagspartierna i utrikespolitiken från 1965-1975? Vi kommer nedan att främst förklara SAP:s samt Moderata samlingspartiets synpunkter, med den anledningen att de SAP satt i regeringen samt att Moderata samlingspartiet åsikter är jämlika med övriga partiers inställning i sammanhanget.

I partiprogrammet från 1960 visar SAP ett stort engagemang kring utrikespolitiken och målen är att uppnå fred och välfärd. ”Sverige medverkar i strävanden att trygga välfärdsfreden och åstadkomma internationell nedrustning. Aktiv medverkan i Förenta Nationerna. Respekt för principerna i FN:s stadga.” (ibid:168). SAP betonar främst biståndsfrågorna, neutralitetspolitiken och arbetet för att minska klyftorna mellan i- respektive u-länder⁹. SAP menade att biståndet

⁷ Utöver dessa inriktningar handlade motioner t.ex. om omständigheter i södra Afrika, andra stater i Afrika, Mellanöstern, Latinamerika och Kuba (Bjereld & Demker 1995:92).

⁸ Andra stater var Botswana, Etiopien, Guinea-Bissau och Kap Verde, Kenya, Moçambique, Tanzania, Tunisien, Zambia, Angola, Lesotho, Somalia, Sudan, Swaziland, Bangladesh, Afghanistan, Demokratiska Republiken Vietnam, Sydvietnam m.fl. (Riksdagstryck 1975/76, UU)

⁹ Andra sakfrågeämnen var nedrustning, neutralitetspolitiken, stöd till FN och nationellt självbestämmande. (Bjereld & Demker 1995:169)

skulle främja den demokratiska utvecklingen i mottagarlandet, men även etablera och stödja socialismen i mottagarlandet. På så sätt skulle socialismen spridas och klyftorna minskas. Biståndspolitikerna stöddes även av moderata samlingspartiet, vilka ansåg att bistånden skulle ökas med tiden och menade att det var en "självklar plikt" att stödja tredje världen (ibid:144). Även stöd till FN och andra internationella organisationer förespråkades. Neutralitetspolitiken skilde sig inte märkbart mellan SAP:s och Moderata samlingspartiets partiprogram. Det fanns dock kontroverser mellan de båda partierna. Biståndsprojektet som handlade om att bygga en omfattande skogindustri vid byn Bai Bang i Vietnam, år 1974, blev ett projekt som det diskuterades mycket om. Regeringen beslutade att projektet skulle genomföras och Sverige räckte Vietnam 770 miljoner kronor i biståndspengar för att bygga anläggningen. Denna relativt stora summa biståndspengar i syfte för att endast konstruera en anläggning, kunde inte moderata samlingspartiet acceptera och började ifrågasätta SAP utrikespolitik. "Hösten 1974 blev Bai Bang-biståndet en symbolfråga, främst i den moderata och till viss del i den centerpartistiska pressen. Bai Bang användes av många debattörer för att illustrera vad som uppfattades som en maktfullkomlig, prestigeladdad och pro-kommunistisk socialdemokratisk politik" (ibid:288). Projektet är ett tydligt exempel på hur skilda ståndpunkter riksdagspartierna hade i biståndspolitikerna. Å ena sidan ville SAP med sin småstatsdoktrin, genom bistånd stödja Nordvietnam, medan moderata samlingspartiet å andra sidan ställde sig negativt till att skicka bistånd till Nordvietnam pga. att man inte ansåg det legitimt att stödja en kommunistisk diktatur. Det fanns en del liknelser mellan Nordvietnam och Kuba och därmed tendenser att parter i Sverige även motsatte sig ett samarbete med Kuba.

Biståndet till Kuba eller utvecklingssamarbetet mellan Sverige och Kuba, som SAP valde att beteckna det, började år 1969. Det var främst inom undervisning och hälsovård som biståndet skulle användas till. Kuba var mycket beroende av omvärlden och hade stora ekonomiska utgifter. Landet var bland annat beroende av utrikeshandeln och tillförseln av energi från utlandet. Genom att utrikeshandeln innefattade relationer till både Europa och Asien medförde sjötransporterna en stor och kostsam del av utrikeshandeln (Sandgren 1982: 18). Dessa omständigheter kan ha varit incitament för den svenska regeringen att Kuba skulle bli ett mottagarland för svenska biståndsinsatser. Utvecklingssamarbetet från dess initiala skede år 1969 fortskred och regeringen ökade biståndssumman allteftersom, från 2,4 miljoner kronor vid budgetåret 1970/1971, till dess största belopp, 70,2 miljoner kronor vid budgetåret 1974/1975. Detta relativt stora bistånd till Kuba kritiserades i riksdagen och man ville från centern och moderata samlingspartiets håll arbeta för att biståndet skulle upphöra. Kritiken grundades dels på Kubas positiva ekonomiska utveckling, dels på Kubas militära intervention på befrielsefronten MPLA:s sida i kriget i Angola. Moderat riksdagsmannen Adolfsson förklarade i motionen 1975/76: 207, att Sverige inte ska lämna någon form av bistånd till Kuba förrän "Cubas inblandning i andra länders inre angelägenheter upphör" (UU 1975/76:14 s.35). Partiledaren Bohman m.fl. uttryckte att det var stötande att Kuba är ett huvudmottagarland för svenskt bistånd, "då Cuba tillhör de länder som har gynnats av de senaste årens

ekonomiska tillväxt” (Riksdagstryck 1975/76: 2000). Vidare ansåg centerpartiets partiordförande Fälldin att biståndet till Kuba skulle upphöra i och med att de ingångna samarbetsavtalen hade fullföljts, samt att bistånd ej ansågs nödvändigt pga. att ”landet numera är i stånd att självt anslå biståndsmedel och dessutom haft råd att militärt intervensera i Angola” (Riksdagstryck 1975/76: 727).

Gjorde insatserna någon skillnad? Enligt Sandgren resulterade bistånden i en förbättring inom undervisning och hälsovård (Sandgren 1982: 79). Men vetskapen om att Kuba vid tidpunkten hade möjlighet att stödja ett annat land militärt ger intrycket att landets ekonomiska tillstånd inte var akut. Även SAP:s arbete för internationell nedrustning blir paradoxalt när man diskuterar biståndet till Kuba, med tanke på Kubas intervention i Angola. Vad som SAP uppnådde med biståndet var helt i enlighet med partiets ideologiska olika mål, däribland spridningen av ideologin samt den internationella solidariteten. ”Huvudsyftet var att med biståndet markera vår sympati med Cuba i dess politiska och ekonomiskt utsatta läge” (ibid: 78). Kuba uppfyllde inte i jämförelse med andra stater i Tredje världen kriteriet som ett fattigt land. Kuba var 4-5 gånger rikare än de andra mottagarländerna. Därmed skickade regeringen bistånd till Kuba, inte för att hjälpa landet från ekonomisk kris utan i syfte att uppmuntra de politiska relationerna mellan Sverige och Kuba.

5 Aktörerna

Uppsatsen har hittills behandlat den inrikespolitiska och den internationella situationen kring det svenska statsbesöket på Kuba 1975. Alla dessa skeenden är avgörande delar i att besöket blev av, men vi menar att ytterligare en nivå bör adderas: individnivån. Vilka delar av Palmes karaktär var avgörande för hans inställning? Var kom dessa idéer ifrån? Den uppmärksamme läsaren kan med all rätt hävda att denna nivå delvis berörts tidigare i uppsatsen, men en djupare förståelse för enskilda aktörers (primärt Olof Palmes) agerande är nödvändig som en del av kartläggningen. I detta kapitel är den utrikespolitiskt i särklass starkaste aktören i Sverige, Olof Palme, den som får mest utrymme. Första avsnittet analyserar Olof Palmes 'belief systems', dvs. vilka hans tankegångar var och var de kan härstammas ifrån. Som komplement till detta avsnitt presenteras två aktörer ur Palmes närmaste krets som påverkade statsministerns tankebanor.

5.1 I centrum – Olof Palme

Att Palme agerade på ett visst sätt internationellt och inrikespolitiskt har vi sett tidigare, men vad låg bakom Palmes handlande? Vad påverkades således Palme mest av? För att finna svaren på dessa frågor måste vi flytta oss tillbaka i tiden, innan Palme blev minister i Erlanders regering och fördjupa oss i studietiden och de första steg som togs i Palmes politiska karriär.

5.1.1 Aktören Palme

Olof Palme föddes 1927 och var yngst av de tre barnen i familjen. Olofs far, Gunnar Palme var vd för livförsäkringsbolaget Thule, vilket bidrog till att familjen ägde en större förmögenhet och tillhörde överklassen i Stockholm. Olofs mor, Elisabeth, hade utländskt påbrå och var flerspråkig. Att tala flera språk lärde sig även barnen och Olof kunde som ung tala svenska, franska och tyska flytande (Gummesson 2001:16).

1937 började Olof Palme på Sigtuna internatskola. På vilket sätt påverkade internatskolan Olof? När Olof började på läroverket var det endast pojkar som gick på Sigtuna och mentaliteten var rätt sträng för en tioåring. Olof ansågs vara begåvad och började en klass över hans egentliga årskull. Hans unga ålder i klassen kan ha varit en anledning till att han visade ett häftigt temperament och ett självhävdelsebehov, personlighetsdrag som i sin tur gjorde att Olof emellanåt blev

mobbad I skoltidningen skrevs det att Olof hade ett dåligt temperament¹⁰. När Olof tog studenten från Sigtuna 1944 hade inte någon annan politisk uppfattning än den övriga familjens, noterats (Alandh & Zachrisson 1996:22). Nästa skede i Olof Palmes liv var den militära tjänstgöringen vilken skulle få betydelse för honom i framtiden.

Grundutbildningen inom det militära var inget större problem för Olof Palme. Familjetraditioner och önskan från fadern fick Olof att vid 20 års ålder fortsätta till att bli reservofficer inom kavalleriet. Frågan om hur Palme förhöll sig till politiska frågor och hans uppfattning om hur samhället styrdes under denna period, är dock för bristfälligt med material om för att besvara fullständigt. Frågan är dock av intresse och utifrån ett officersaspirantprov som Palme genomförde april, 1947 kan man få en uppfattning om Palmes personlighet såsom hans förstagångsupplevelser och tidiga personliga erfarenheter. I samband med provet skulle man skriva en levnadsbeskrivning där Palme skrev att det inträffade två betydelsefulla händelser under hans barndom, nämligen att hans far dog när han var sju år samt att han började i 3:e förberedande vid samma ålder, motsvarande tredje klass i nuvarande skolsystem. Självpresentationen är i övrigt skriven med självsäkerhet, där han förklarar sig själv som ett underbarn vid ung ålder genom hans språkliga kunskaper samt hans stora minnesförmåga. I det huvudsakliga provet ställs en fråga som handlar om det är något i samhället som Palme ansåg skulle reformeras, då Palme svarade: ”Lika utbildningsmöjligheter för alla. Vittgående sociala reformer som ”hjälp till självhjälp”. Bort med understödstarandan. Bort med statens inflytande på alla områden.” (Palmes O-prov, ur Gummesson 2001:215). Vidare ansåg Palme att det skulle vara bra för Sverige ifall landet skulle ansluta till en framtida europeisk union samt att det skulle vara full frihet åt det privata näringslivet. (Gummesson 2001:86). Att Palme var intresserad av internationella frågor visar sig i hans tjänstgöring på försvarsstaben. Palme fick anställning inom underrättelseverksamheten och hade till uppgift att informera överbefälhavaren om de utrikespolitiska händelser som ägde rum i utlandet.

1948 tog kommunisterna makten i Tjeckoslovakien, i den s.k. Pragkuppen. Denna händelse är av vikt då det kommunistiska maktövertagande¹¹ gjorde ett stort intryck på Palme och gjorde honom till anti-kommunist. Palme var av den uppfattningen att Sverige skulle följa neutralitetsprincipen och att Sverige skulle vara alliansfritt (Gummesson 2001:94). Men med vetskapen om Palmes negativa inställning till kommunismen, stod Palme närmare väststaterna och resonerade

¹⁰ Skoltidningen Suum Cuique, aprilnumret, 1943: ”Det synes för övrigt vara populärt med själsliga metamorfoser. Bolo (Palme, förf. anm.) har ändrat sig betydligt sen i höstas. Att försämringen är till det bättre behöver väl inte påpekas ity en förändring till det sämre hos honom är en teknisk omöjlighet”.

¹¹ Maktövertagandet medförde att kommunisterna satte hundratusentals människor i arbetsläger, hundratusals människor avrättades. Större delen av näringslivet förstatligades och man blev beroende av Sovjetunionens export. Yttrande- och pressfriheten försvann och befolkningen blev satt i en terrorstyrd statsapparat (Gerner, 2006)

mer om Amerika och Storbritanniens skydd i stället för motsvarande från östblocket.

De första karriärfarenheterna Palme fick var när han som representant för Sveriges Förenade Studentkårer (SFS) deltog i internationella konferenser. Pragkuppen 1948 bidrog till en kommunistisk dominans i de internationella studentföreningarna, vilket väststater inte kunde finna sig i. I detta sammanhang blev Palme en drivande kraft för att koordinera de västeuropeiska studentorganisationerna mot kommunisterna. Palme samarbetade även med amerikanska och brittiska studentorganisationer, när han var med och bistod återuppbyggnaden i Tyskland i flera avseenden. Uppdraget leddes av amerikanska ockupationsstyrkor, vilka anställde Palme i arbete finansierat av amerikanska försvarsdepartementet. Syftet med uppdraget för Palmes del var knappast att strida för politiska åsikter, utan snarare att han kände tilldragelse av uppdragen genom hans språkliga kunskaper och hans intresse att arbeta internationellt.

Det är osäkert när Palme blev socialdemokrat. Olof Palme har själv berättat att den socialdemokratiske finansministern Ernst Wigforss var en inspirerande aktör 1946-1947 och var personen som fick honom att gå med i SAP. Vad som talar mot att Palme skulle vara socialdemokrat vid den tiden var hans arbete på Svenska Dagbladet, där han som ledarskribent var mer åt höger i politiken. Teorierna kring när Palmes engagemang för socialism och socialdemokrati började är flera. Men att det primärt var frågor av internationell karaktär, i synnerhet Tredje världens situation, som gjorde Palme till socialist, står utom alla tvivel. Omvändningen från sin högborgerliga konservativa bakgrund till socialist kan åtminstone delvis förklaras av två utlandsvistelser som Palme gjorde mellan åren 1947 och 1953; en till Nordamerika och en till Asien. Läsåret 1947-1948 spenderade Palme vid Kenyon College i Ohio, USA. Genom ett stipendium fick han möjligheten att under två terminer ta en Bachelor of Arts (Isaksson 1995:55). Innan studierna i USA finns ytterst få indikationer på att den blivande statsministern var vare sig socialist eller socialdemokrat, men 1947-1948 sker en tydlig förändring i Palmes tankesätt.¹² Östergren menar att det verkar troligt att Palme fått inspiration från allmän studentradikalism kring skolan och Palme publicerade efter hemkomsten flera artiklar som antydde att en omsvängning i hans politiska synsätt inträffat, även om denna inte gjorts fullt ut än. Åsiktsfriheten i studentkretsarna var stor med utbredda socialistiska och socialdemokratiska influenser vilket påverkade svensken. Efter tiden vid Kenyon College begav sig Palme på en resa genom flera amerikanska delstater och även till släktingar i Mexico, en resa som starkt kom att påverka Palmes syn på omvärlden. Enligt Thage G Peterson ansåg Palme att inget påverkat honom mer än resan genom USA 1948 (Peterson 2002:33). De skillnader i rikedom och välstånd inom USA, men främst mellan USA och Mexico, som Palme inte

¹² Östergren refererar till en TT-intervju med Palme från 1982 där den dåvarande statsministern hävdar att hans omvändelse skedde då han som litet barn lekte med lettiska lantarbetarbarn vid familjens gods i Lettland, och häpnade över "borgerlighetens människosyn". Detta påstående finns det emellertid inga konkreta belegg för, snarare ter sig situationen varit den motsatta (Östergren 1984:55).

personligen upplevt tidigare, blev tydliga och omöjliga att bortse ifrån under resan söderut (Östergren 1995:34). Bilden av den globala ojämlikheten förstärktes ytterligare under en resa till Asien 1953. Vid det här laget hade Palme, inte minst tack vare händelserna Tjeckoslovakien 1949, fått en ökad medvetenhet i globala frågor. Den viktiga händelse som avkolonialiseringen innebar efter hade blivit tydlig för Palme. På uppdrag av COSEC¹³ besöktes Indien, Sri Lanka, Indonesien, Singapore och Burma. Det koloniala förtryck som alltså var en realitet för folken i de länder han besökte, väckte ilska hos ynglingen. Enligt Petersson var det i samband med denna resa som Palme insåg u-ländernas problem och ”att det behövs en progressiv politik för att åstadkomma utveckling och rättvisa” (Petersson 2002:36). De första stegen mot en aktiv utrikespolitik med de svaga småstaterna och deras villkor i centrum var således tagna. I en partiledardebatt 1982 förklarade Palme att han blev socialist ”när jag for omkring i Indien och såg den fruktansvärda fattigdomen fast en del var oerhört rika, när jag for runt och såg en på sätt och vis ännu mer förnedrande fattigdom i Förenta Staterna, när jag som ung kom öga mot öga med kommunismens ofrihet [...]”(Palme 1987:24). Om man skall förlita sig på Palmes egna ord i efterhand, så var det en kombination av ovanstående faktorer som var avgörande för att han blev socialist, där samtliga berörde internationella frågor och förtryck mot den svagare parten.

Först 1953 vet man med säkerhet att Palme var socialdemokrat, då han blev anställd av statsminister Tage Erlander som dennes sekreterare. Anställningen gav Palme en god insyn i hur Sverige styrdes. Palme fick till uppgift i det initiala skedet att söka efter kommunistiska motståndsgupper inom Sverige, något som han hade möjlighet att göra genom sin officerstjänst på försvarsstaben. Syftet med kartläggningen var i samband med Sveriges förberedelser för genomförandet av en ’stay behind’, en operation som innefattade evakuering av regeringen och andra betydelsefulla personer samt förberedelse av egna motståndsgupperingar. Operationen skulle träda ikraft om Sverige blev anfallet. Grundtanken kom från Förenta Staterna, CIA och flera stater i Europa genomförde samma förberedande arbete. Palme arbetade alltså en hel del med USA i början av sin karriär, från rollen som föreståndare för SFS, fram till hans inträde på den politiska arenan som statsministerns sekreterare (Gummesson 2001:144).

¹³ Vid den internationella studentkonferensen i Stockholm 1950 bildades COSEC, ett ”koordinerat sekretariat” med Palme som medlem, vars uppgift var att främja det samarbete som konferensen gett upphov till (Östergren 1984:46).

5.2 Aktörer i periferin

Merparten av bakgrunden till Olof Palmes agerande har förklarats tidigare i kapitlet, och vi valde att avgränsa kartläggningen av Palme till innan han erhöll en ministerpost. Det finns emellertid aktörer i Palmes krets som på ett eller annat sätt påverkade statsministern före resan till Kuba. I denna del hade ingående kartläggning av bland andra Tage Erlander, Willy Brandt och Ingvar Carlsson säkerligen varit mycket fruktbar och gett nya infallsvinklar. Av utrymmesskäl har vi funnit oss tvungna att begränsa oss till två aktörer i Palmes närhet: Pierre Schori och Thage G. Peterson. Båda dessa socialdemokrater stod nära Palme vid den aktuella tiden, men representerar till viss del olika delar av partiet. Dessutom har de båda publicerat rikligt med material om sig själva och Palme.

5.2.1 Pierre Schori

Vid sidan av Olof Palme är Pierre Schori en av efterkrigstidens mest internationellt aktiva socialdemokrater. Hans engagemang för i synnerhet folken i Central- och Sydamerika har gått som en röd tråd genom hans politiska karriär. Sedan 1970-talet har han bland annat haft tjänsten som biträdande utrikesminister, europaparlamentariker, samt ambassadör vid Förenta Nationerna. Som bakgrund till detta avsnitt har vi utgått från två böcker av Schori om sitt internationella arbete, med Latinamerika i fokus; *I orkanens öga* (Tiden 1981) och *Dokument inifrån* (Tiden 1992). Trots att böckerna är skrivna av Schori själv, avslöjar han med sitt språk och infallsvinklar mer än han möjligen själv önskat.

Pierre Schori ingick i Olof Palmes svenska delegation som 1975 besökte Kuba. Schori var kunnig inom frågor rörande Latinamerika. Inom socialdemokratin tillhörde Schori den mer radikala falangen och var inom området en stark influens för statsministern. När man tar del av Schoris verk blir hans syn på internationella frågor tydliga. Ordval och inte minst rubriksättning avslöjar författarens syn på omvärlden. Medan den kubanske ledaren betecknas som en frihetskämpe och hans revolution utgör ett ideal för ”andra folk som önskade ett rättvisare samhälle” (Schori 1992:341), kallas Pinochets militärkupp 1973 för ”högerkuppen i Chile” (Schori 1992:298). Schori påverkades starkt av den kubanska revolutionen 1959, en händelse som väckte hans intresse för Tredje världens dilemma. I likhet med Palme utgick Schoris kritik primärt mot den amerikanska regeringens Kubapolitik, med den pågående ekonomiska blockaden och invasionen i Grisbukten, snarare än mot Fidel Castros regim. Under rubriken ”från Columbus till CIA” förtydligas Schoris syn på USA då han menar att ”i modern tid kom de nya erövrarna från USA”, där författaren ser en tydlig linje i den amerikanska 1800-talspolitiken och den som fördes under Kalla kriget (Schori 1992:295). Men trots påtryckningar i form av invasion, robotkris och ekonomisk blockad, förblir, enligt Schori, ”Kuba sin roll trogen som ’Latinamerikas första fria territorium’ ” (Schori 1981:105).

I sina två verk, där sammanlagt tre kapitel handlar om Kuba och hans resor dit, ligger fokus på Castros maktövertagande under slutet av 1950-talet och landets utveckling under 1980-talet. 1970-talet är i det närmaste en vit fläck, trots att han själv var med på det första officiella besöket i Latinamerika av en svensk statsminister. ”Bland de mera minnesvärda besöken i Latinamerika var Olof Palmes 1975 i Mexico, Venezuela och Kuba, en resa som gav upphov till många intryck och erfarenheter”, är den information som Pierre Schori ger om besöket (Schori 1992:303). Däremot redogörs utförligt för Pinochets statskupp 1973, sandinisternas kamp i Nicaragua under 1970-talets slut, samt förföljelsen av socialdemokrater i bland annat El Salvador under samma decennium. I *Dokument inifrån* från 1992 diskuterar Schori i ett stycke, i en mer försonlig ton, i jämförelse med det som delegationen genom Olof Palme yttrade 1975, gällande Castros odemokratiska metoder. En av fyra åtgärder, som Schori presenterar ur det så kallade ”Torricelliförslaget”, för att förbättra situationen på Kuba berör regimens motstånd mot att erkänna yttrandefrihet ”fullt ut”, vilket är en kritik som lyste med sin frånvaro 1975.¹⁴

5.2.2 Thage G. Peterson

Att hävda att Thage G. Peterson hade en stark inverkan på beslutet att besöka Kuba vore en klar överdrift. Däremot tillhörde han enligt egen utsago den närmsta vänskapskretsen, något han frekvent hävdar i sin biografi över Olof Palme från 2002. Precis som Schori var Peterson med i delegationen till Mexico, Venezuela och Kuba 1975. Vid tidpunkten hade han sedan 1971 varit både statssekreterare och riksdagsledamot, och blev 1975 konsultativt statsråd/samordningsminister i Palmes regering. Enligt Peterson själv var han den som stod Palme närmast både privat och politiskt, även i jämförelse med Ingvar Carlsson och Anders Ferm. Om det är vännen Peterson eller den politiske kollegan som redogör för resorna som de gjorde tillsammans, är oklart. Klart är däremot att den dåvarande statssekreteraren hyste en stor beundran för statsministern, en beundran som många andra ledande socialdemokrater också hyste. När han skildrar resan han andra socialdemokraters hyllningar till statsministerns storhet i Tredje världen och menar att ”han [Palme] kritiserade diktaturerna hårt och brutalt. (...) Den som reste med honom till Sovjet och Kuba vet att han inte sparade på krutet” (Peterson 2002:396), men ger enbart exempel tagna från Vietnamkriget, Sydafrika och Spanien. Om vi ska förenkla resonemanget var Thage G. Peterson relativt okritisk till Olof Palme, som var ovanligt engagerad utrikespolitiskt för att vara en svensk statsminister, och till det som skedde på Kuba. Precis som i Schoris verk behandlas besöket hos Castro ytterst marginellt och presenterar inte någon kritik i

¹⁴ Övriga åtgärder behandlade USA:s skuld och möjlighet att häva embargot, behovet för exilkubaner att inse att framsteg gjorts på Kuba och som inte får raseras utan kompletteras, samt omvärldens ansvar att värna om en lösning där Kuba inte tvunget måste följa ”exakt samma väg som andra länder valt för att demokratisera sina samhällen” (Schori 1992:354).

efterhand mot vare sig besöket, eller den kubanska regimen. Bokens internationella avsnitt utgörs nästan uteslutande av andra resor. Därför får den dåvarande statssekreteraren vara en representant för de aktörer som stod bakom statsministern, utan att ha en särskilt kritisk inställning. Genom att inte påverka Palme, påverkade Peterson.

Vi har i detta avsnitt således presenterat två lika, men ändå olika delar av den socialdemokratiska eliten som var med på Kubaresan. Om Schori representerar en, förvisso Palme-vänlig, men radikal del av regeringspartiet kan Peterson i denna fråga sägas representera en okritisk del.

6 Resultat

Under denna avslutande del ämnar vi kombinera en sammanfattning med en resultat- och diskussionsdel. Det gedigna material som finns om Olof Palme vittnar om en kontroversiell person, där glorifiering och smutskastning är vanligt. Vårt omfattande sekundärmaterial har präglats av texter från framstående socialdemokrater – och Palmevänner – som t.ex. Pierre Schori, Jan Eliasson och Thage G. Peterson, samt av Palmekritiska publikationer av Per Ahlmark och Bertil Östergren. Flera av dessa kritiska böcker är utgivna av Timbro, som inte är en partipolitiskt bunden organisation, men en svensk tankesmedja för ett fritt näringsliv. Dessa texter med olika infallsvinklar har balanserats med vetenskapliga arbeten av bl.a. Jerneck samt Bjereld och Demker.

Men vilka faktorer låg då bakom resan till Kuba 1975? En enda händelse var inte avgörande för resans tillkomst. Inte heller var en enda person den enda aktören av betydelse. Men Kubaresan handlar trots det mycket om en person i en turbulent tid. Olof Palme är en ovanlig svensk statsminister. En socialist från en adelsfamilj, en statsminister med starkare inflytande i utrikespolitik än någon annan regeringsmedlem, en ledare för en småstat som såg sig som beskyddare för andra stater i periferin. Trots att Palme var av en äldre generation än den som radikaliserades under 1960-talet, hamnade statsministern i en unik situation, nationellt som internationellt.

Vårt arbete har varit att lägga det ”pussel” kring varför en svensk statsminister valde att besöka en liten kommunistisk diktatur och istället för att kritisera styret, hylla ländernas vänskap och gemensamma strävan. Den vänstervåg som svepte över Västvärlden försköt hela debatten åt vänster, inte minst i Sverige. Den svenska debatten gällande relationen till Kuba, och i synnerhet det omfattande bistånd som landet erhöll under 1970-talet, är ett tydligt bevis för denna tes. Att Vänsterpartiet Kommunisterna under ledning av C.H. Hermansson inte var de flitigaste Kuba-kritikerna är föga förvånande, men efter att ha tagit del av de borgerliga partiledarnas kritik gentemot Kuba är kritiken inte den förväntade. Invändningarna mot biståndet baseras på att ön hade högre tillväxt än övriga mottagarländer samt att Castro hade råd att finansiera ett krig i Angola. Inte ett ord berör det faktum att Kuba är en diktatur som konsekvent kränker mänskliga rättigheter. De borgerliga partierna hade i jämviktsriksdagen en maktposition och kunde, om opinionen varit annorlunda, i hårdare ordalag kritisera det selektiva stöd som gavs till Kuba. Ett starkt stöd för småstater som var mer eller mindre socialistiska, var emellertid utbrett hos stora delar av den svenska befolkningen och möjliggjorde resan. Dessutom hade under 1970-talet det förakt mot USA:s ”imperialistiska krig” nått nya höjder, vilket Palme inte var sen att utnyttja. Den svenske statsministern såg att det fanns en lucka att fylla: att som representant för en västerländsk demokrati, orienterad mellan de båda supermakterna, med en

socialdemokratisk statsminister i spetsen, stå upp för små stater och hårt kritisera de stora. Denna lucka fyllde Palme mycket medvetet och erhöll en unik roll internationellt.

Uppvuxen under en tid av förtryck från de europeiska kolonialmakterna gentemot sina kolonier och den efterföljande frigörelsen, väcktes Palmes politiska intresse på allvar och han tog till sig den demokratiska socialismens ideal. Genom förstahandupplevelser som resorna till Nordamerika och Asien innebar, såg han med egna ögon u-ländernas kris. Tidiga karriärserfarenheter inom studentfrågor och det militära gjorde honom medveten om den rådande situationen i Östeuropa. Socialismen gav svaren på Palmes frågor och denna syn på global rättvisa och stöd åt småstater stämde väl överens med Palmes tolkning av småstatsdoktrinen. Men skedde radikaliseringen åt vänster på bekostnad av demokratin? Blev socialisttanken starkare än demokratitanken, för Palme? Vid en första anblick är biståndet till Kuba logiskt; landet är i många avseenden underutvecklat och har en historia av starka påtryckningar från såväl Spanien som USA, ett land som alljämt har en ekonomisk blockad mot ön. Svenskt bistånd till diktaturer var på intet sätt något ovanligt vid tidpunkten, men det som är anmärkningsvärt är behandlingen av likartade stater. För det första var Kuba betydligt mer utvecklat än övriga mottagarländer, men mottog trots det ett omfattande bistånd. För det andra var Palme en aktiv demonstrant mot Franco, Pinochet, och Caetano, men sågs inte gå i demonstrationståg mot Pol Pot, Mao eller Castro. Förvisso kritiserade Palme Sovjetunionen, bland annat under Pragvåren 1968, men deras roll som supermakt gör landet svårt att jämföra med stater av mer perifer karaktär. Uppenbarligen skiljde sig Kuba gentemot exempelvis Chile. Länderna skiljde sig inte gällande synen på mänskliga rättigheter eller möjligheten till fria val, men i fråga om ideologi och kampen mot en supermakt. Även om socialismen historiskt rymt såväl demokratiska som icke-demokratiska falanger, är ideologin den gemensamma nämnaren mellan Palme och ovan nämnda stater, och det som skiljer staterna från de som Palme betecknar som ”högerdiktaturer”. Var det således den socialistiska ideologin som främst påverkade Palmes resa och ord på Kuba? Ytterligare en indikation på att så var fallet är den svängning åt vänster som Socialistinternationalen gjorde under Palmes tid som vice ordförande från 1976. Innan dess var det krav på att medlemspartierna skulle vara demokratiskt socialistiska, men under Palmes tid i ledningen ändrades detta till att även tillåta partier som var ”socialistiskt orienterade”. Skulle Castros parti rymmas i denna definition?

Det krig i Vietnam som inletts som ett kolonialkrig mot Frankrike och enligt Palmes tolkning fortsatte att vara ett sådant med USA vid rodret, förändrade världen i grunden. Det frö som funnits blommade ut i form av en politisk radikaliserings som skedde i Sverige såväl som i hela Västeuropa. Vietnam blev en bricka i det Kalla krigets spel, med kapitalism mot kommunism och med supermakter som agerade utifrån sin egen logik, som i denna bipolära ordning fick till följd att små stater ofta kom i kläm. På samma sätt som ett litet land i Sydostasien blev mål för supermakternas intresse, var Kuba i samma position. Ända sedan den ekonomiska blockaden inleddes, via Grisbukten och Kubakrisen, hade den lilla ön varit viktig för både USA och Sovjetunionen. Denna småstats

kamp mot en mäktig fiende är ytterligare en faktor som förklarar statsministerns stöd till landet. I efterhand har det påståtts att Olof Palme var anti-amerikan och föraktade USA. Förvisso var ordalagen hårda mot den amerikanska utrikespolitiken under främst Vietnamkriget era, men Palme var noga med att betona att han i grunden var en vän av Amerika. Då USA var en demokrati ställde han högre krav på dem än på Sovjetunionen som var en diktatur. Användes denna logik även på Kubas? Var överseendet mot Kuba så stort att deras imperialistiska kamp ansågs viktigare än att kräva full demokrati på ön? Om överseendet mot Kubas ”antiimperialistiska kamp” sexton år efter Castros maktövertagande fortfarande betraktades som legitim av den svenska regeringen, fick demokratiidealet onekligen stryka på foten. Om Kuba skulle vara en förebild för andra stater med liknande utgångspunkt, var toleransen för diktatoriska metoder uppseendeväckande hög hos den svenska statsministern¹⁵. Det förtryck som Palme åsyftade i sitt tal i Santiago de Cuba var det av Batista, Pinochet eller Franco, inte av sin kubanske värd.

I Sverige har det hos många svenskar, inte minst intellektuella, sedan den kubanska revolutionen funnits ett vurmande för Kuba och dess kamp mot USA, mot kapitalism, och för ett annat Latinamerika. Ett exempel på en sådan individ är Palmes medarbetare under tiden kring Kubaresan, Pierre Schori. Trots sitt engagemang för Latinamerika, kanske främst för Kuba, lyser reflektioner och minnen från det första officiella statsbesöket till ett latinamerikanskt land, med sin frånvaro. ”Demokraterna levde farligt i Latinamerika” (Schori 1992:300), skrev han, men syftade enbart ”högerdiktaturerna”. Senare resor till Kuba, och Latinamerika i övrigt, under 1980-talet refereras däremot flitigt. I en annan del av den svenska socialdemokratiska eliten befann sig Thage G. Peterson. Den utbredda beundran som fanns för överklasspojken som blev socialist är tydlig efter en gedigen genomgång av det material som vi undersökt kring Palme och hans gärningar. Inte minst inom det socialdemokratiska etablissemanget var detta tydligt. Thage G. Petersons biografi representerar en inställning som vi mött hos flera framträdande socialdemokrater¹⁶, där Palme framställs som en avgörande aktör på den internationella arenan. Då merparten av det Palmerelaterade material vi tagit del av är skrivet efter Palmes död 1986, infinner sig frågan om hur mycket som är efterhandskonstruktion och en glorifierad bild av en unik statsminister. Detta verkar inte helt omöjligt med tanke på Palmes unika agerande och inte minst plötsliga död. Som nära medarbetare till Palme är överdrifter och försköningar inte något som är överraskande, men att bevisa detta blir onekligen mycket komplicerat. Men om vi ponerar att denna inställning till viss del överensstämmer med den som fanns runt 1975, kan man ifrågasätta hur kritiska

¹⁶ I Åsards bok menar Ingvar Carlsson bl.a. att Palme ”entusiasmerade sina anhängare och han utmanade sina motståndare” (Åsard 2002:20). Jan Eliasson hyllar statsministern och menar att han kände ”stolthet över att han var en brygga mellan nationer och folk, en röst för de svaga och visionär i en omtumlande tid” (Åsard 2002:180)

flera av statsministerns medarbetare egentligen var i utrikespolitiska frågor, däribland Kubafrågan.

Den forskning vi tagit del av kring Olof Palme har varit gedigen, medan den som även behandlat Kuba varit begränsad. Vidare forskning skulle med fördel kunna inriktas mot att vidare undersöka Palmes relation till USA, som vi har sett var av komplex natur. Effekterna inrikespolitiskt, och i Tredje världen, är också ett ämne värt att undersöka vidare. Var SAP:s inställning till vissa diktaturer avgörande för den borgerliga segern 1976?

7 Referenser

- Amnesty International, 2006. http://www.amnesty.org/un_hrc/cuba.html 2 december 2006.
- Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek: http://www.olofpalme.org/wp-content/dokument/760501_stockholm_sundbyberg.pdf 12 december 2006
- Ahlmark, Per, 2003. *Vänstern och tyranniet – det galna kvartsseklet*. Stockholm: Timbro.
- Ahlmark, Per, 1997. *Det öppna såret – om massmord och medlöperi*. Stockholm: Timbro.
- Alandh, Tom & Zachrisson, Birgitta, 1996. *Berättelser om Palme – i samtal med Tom Alandh och Birgitta Zachrisson*. Stockholm: Norstedts
- Bjereld, Ulf, 1992. *Kritiker eller medlare?: en studie av Sveriges utrikespolitiska roller 1945-90*. Stockholm: Nerenius & Santéus.
- Bjereld, Ulf & Demker, Marie, 1995. *Utrikespolitiken som slagfält – de svenska partierna och utrikesfrågorna*. Stockholm: Nerenius & Santéus.
- Cuba nuestra Digital, 1975: *Tal av Olof Palme 29 juni 1975*. <http://www.cubanuestra.nu/web/article.asp?artID=562> 15 november 2006.
- Eliasson, Leif, 2006. *Vietnamkriget*. www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=342699 5 december 2006
- Gerner, Kristian, 2006. *Tjeckoslovakien, historia*. http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=328403 13 december 2006.
- Gummesson, Jonas, 2001. *Olof Palmes ungdomsår*. Falun: Ekerlids förlag.
- Gustavsson, Agne, 2006. *Socialistinternationalen*. www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=310882 10 december 2006
- Hadenius, Stig, 2003. *Modern svensk politisk historia - konflikt och samförstånd*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg
- Holsti, K J, 1995. *International politics : a framework for analysis*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall International, cop.
- Huldt, Bo & Misgeld, Klaus, 1990. *Socialdemokratin och svensk utrikespolitik - från Branting till Palme*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet
- Human Right Watch, 2006. <http://hrw.org/english/docs/2006/01/18/cuba12207.htm> 28 november 2006
- Isaksson, Christer, 1995. *Palme privat – i skuggan av Erlander*. Falun: Ekerlid
- Jerneck, Magnus, 1983. *Kritik som utrikespolitiskt medel: en studie av de amerikanska reaktionerna på den svenska Vietnamkritiken*. Lund: Dialogos.
- Karlsson, Weine & Magnusson Åke, 1992. *Sverige - Latinamerika : förbindelser och samarbete*. Stockholm: Latinamerika-institutet: Almqvist & Wiksell.

- Larsson, Hans Albin, 2006. *Vänstervågen*.
http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=346913 13 december 2006.
- Nilsson, Ann-Sofie, 1991. *Den moraliska stormakten: en studie av socialdemokratins internationella aktivism*. Stockholm: Timbro
- Palme, Olof, 1987. *En levande vilja*. Stockholm: Tiden.
- Peterson, Thage G, 2002. *Olof Palme som jag minns honom*. Uddevalla: Albert Bonniers Förlag
- Riksdagstryck, 1975/76. *Utrikesutskottets betänkanden*,. UU 1975/76:14, s 35, s 38-41
- Riksdagstryck, 1975. *Utrikesutskottets betänkanden*,. UU 1975:4, s 21
- Rosati, J A. , 2000. "The Power of Human Cognition in the Study of World Politics". *International Studies Review*, vol 2, nr 3, s 45 -75, s 63. 26 december 2006.
- Sandgren, Claes, 1982. *Sveriges bistånd till Cuba: en utvärdering*. Stockholm: SIDA
- Schori, Pierre, 1981. *I orkanens öga*. Stockholm: Tiden.
- Schori, Pierre, 1992. *Dokument inifrån: Sverige och storpolitiken i omvälvningarnas tid*. Stockholm: Tiden.
- Socialistinternationalen, 2006. www.socialistinternational.org 27 november 2006.
- Statistiska centralbyrån, 2006. *Riksdagens sammansättning 1929 - 2006 efter parti och kön*. www.scb.se/ME0104 1 december 2006.
- Stoessinger, John G., 2005. *Why nations go to war*. Nionde upplagan. Belmont, CA, USA: Wadsworth/Thomson Learning
- Thullberg, Per, 2006. *Undén Östen*.
www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=335521 5 december 2006.
- Östergren, Bertil, 1985, *Vem är Olof Palme? Ett politiskt porträtt*. Stockholm, Timbro.